

Venäjän kansalaisjärjestöjen ahdinko

Duuma hyväksyi marraskuussa äänin 370-18 lakiehdotuksen, joka väistämättä rajoittaisi ”ei-kaupallisten” järjestöjen ja aivan erityisesti ulkomaisten sekä ulkomailta rahoituksensa saavien järjestöjen toimintaa. Presidentti Putin sanoi televisioesiintymisessään, että hallituksen on syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen ulkomailta tulevaan rahoitukseen, jolla edistetään muiden maiden ulkopoliittisia päämääriä Venäjällä. Erityiseen syytiin joutuu rahoitus, jota ulkomaiden hallitukset ja niitä lähellä olevat tahot myöntävät venäläisille kansalaisjärjestöille ja puolueille.

Venäjän toimien takana on huoli siitä, että Ukrainan tapahtumat toistuisivat Venäjällä esimerkiksi seuraavissa presidentinvaaleissa 2008. Ukrainan oranssivallankumouksessa ulkomaisen rahoituksen ja muun tuen turvin toimineet järjestöt olivat keskeisessä roolissa. Epäilemättä osassa ulkomailta Venäjälle suunnatussa rahoituksessa on kyse myös pidemmälle menevistä poliittisista päämääristä kuin vain yleisestä kansalaisyhteiskunnan vahvistamisesta. Tämä on avoimesti nähtävissä esimerkiksi Yhdysvaltojen kongressin juuri tekemässä päätöksessä varata budjettiin neljän miljoonan dollarin avustus Venäjän poliittisten puolueiden tukemiseen. Suurin osa niin yhdysvaltalaisesta kuin eurooppalaisesta ”poliittisesta” rahoituksesta kulkee kuitenkin erilaisten säätiöiden kautta, joiden rahavirroista meillä on vain yleisluonteinen käsitys.

Asia on saanut myös suurvaltapolitiittisen ulottuvuuden, kun Yhdysvaltojen Venäjän lähettiläs William Burns arvosteli kovin sanoin lain vaikutuksia yhdysvaltalaisen järjestöjen toimintaan Venäjällä. Myös Yhdysvaltojen ulkoministeriö

on asiassa liikkeellä. *Kommersant* -lehden kirjeenvaihtajan nimettömältä Yhdysvaltain ulkoministeriön virkamieheltä saamien tietojen mukaan ulkoministeriössä oltiin ”tyrmistyneitä” lain muutoksesta, sillä sen toteuttaminen ”lakkauttaisi käytännössä kokonaan ulkomaisen rahoituksen venäläisille järjestöille”. Liikkeelle ovat lähteneet myös useat näkyvästi Venäjällä läsnä olevat yhdysvaltalaiset ihmisoikeus- ja talousyhteistyön alalla toimivat järjestöt sekä uskonnolliset yhteisöt kuten Jehovan todistajat ja mormonit.

Taistelua kansalaisyhteiskunnasta alleviivaa se, että myös Venäjän varaulkoministeri Aleksandr Jakovenko on syyttänyt ulkomailta rahoitettuja kansalaisjärjestöjä Venäjän mustamaalauksesta. Hänen mukaansa ei ole yllättävää, että Venäjän ulkopoliittikkaa tulkitaan läntisessä mediassa väärin, kun ne siteeraavat juuri niitä samoja kansalaisjärjestöjä, joita länsi itse rahoittaa. Ikään kuin dollari- ja europolitiikan vastavetona Putinin tukipuolueen Yhtenäinen Venäjä parlamenttiryhmä ehdotti vuoden 2006 budjettiin 500 miljoonaa ruplaa eli noin 17,3 miljoonaa dollaria ”demokratian edistämiseksi niin Venäjällä kuin ulkomaillakin”. Vaikka ei ole luultavaa, että öljyruplia alkaisi virrata Suomeen Venäjän intressien edistämiseksi, on sitäkin todennäköisempää, että se ryhtyy ”edistämään demokratiaa” Keski-Aasiassa, Valko-Venäjällä, Ukrainassa ja Baltian maissa. Venäjällä on näillä kaikilla alueilla omat intressinsä valvottavanaan.

Kyse on toisaalta niin Venäjän kuin kaikkien muidenkin maiden hallitusten legaalista pyrkimyksestä rajoittaa muiden maiden suoraa sekaantumista oman maansa politiikkaan. Toinen

ja aiheellista huolta herättävä seikka on se, että nyt duumassa hyväksyttyä lakia voidaan helposti käyttää ”ohjaillon kansalaisyhteiskunnan” synnyttämiseen, ikäviä kysymyksiä nostavien ja oppositio toimintaa harjoittavien kansalaisjärjestöjen ja puolueiden toiminnan vaikeuttamiseen tai jopa lakkauttamiseen. Siksi eri tahojen esittämä huoli lain seurauksista on aiheellinen.

Venäjällä toimivat kansalaisjärjestöt ovat usein heikkoja ja pahimmillaan viranomaiset vaikeuttavat tai jopa estävät niiden toiminnan. Duumassa käydyssä lain lähetekeskustelussa arvioitiin, että 20-25 % noin puolesta miljoonasta kansalaisjärjestöstä on riippuvainen läntisestä avusta. Lakialoitteen laatijoihin kuulunut 30-vuotias žirinovskilaiseen liberaalidemokraattiseen puolueeseen (LDPR) kuuluva Aleksei Ostrovski arvioi, että suurin osa näistä kansalaisjärjestöistä on ihmisoikeusjärjestöjä, jotka julkisen ihmisoikeuksien puolustamisen ohella toteuttavat ”läntisellä rahoituksella varjo-operaatioita”. On totta, että huomattava osa näkyvää kritiikkiä harjoittavista kansalaisjärjestöistä elää läntisen rahoituksen turvin ja siksi ne ovat myös alttiita tämänkaltaiselle arvostelulle. Se on johtanut myös siihen, että niiden kotimainen uskottavuus ei aina ole välttämättä paras mahdollinen. Kysymyksen toinen puoli liittyy siihen, ettei kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä ja valtion suhtautumista niihin voi edes verrata tilanteeseen lännessä.

Duumassa käsitellyn lakiehdotuksen mukaan myös ulkomaisten kansalaisjärjestöjen paikallisjärjestöt joutuisivat rekisteröitymään samaan tapaan kuin venäläiset järjestöt joutuvat tekemään. Se asettaisi sekä niiden talouden että toiminnan laillisuuden ja poliittisen sisällön viranomaisten kontrollin alle. Tiukempi viranomaismarkkinointi aiheuttaisi varmasti sen meilläkin tutun seuraamuksen, että kaikki rahavirrat, ulkomaiset avustukset mukaan lukien, joutuisivat veroviranomaisten tarkempaan syyniin. Periaatteellisesti merkittävä ja huolta herättävä

seikka on kuitenkin se, että uusi laki antaisi oikeusistuimille aiempaa laajemmat mahdollisuudet lakkauttaa perustuslain vastaisiksi ja ääriilikeiksi määriteltyjä yhdistyksiä. Venäjällä toimivat ihmisoikeusjärjestöt ovat huomauttaneet, että terrorismin vastaisen taistelun nimissä Venäjällä – niin kuin sivumennen sanoen myös lännessä – on toteutettu jo useita kansalaisvapauksia ja –oikeuksia heikentäviä toimia.

Lakia käsitellään vielä useaan otteeseen ennen kuin se hyväksytään lopullisesti, ja vaikka sitä mahdollisesti vielä muutetaan, ei ole syytä epäillä, etteikö lailla pyritä kaikissa vaihtoehdoissa patoamaan oranssivallankumouksen kaltaisen nousun mahdollisuus Venäjällä. Valmistautuminen vuoden 2006 duuman ja vuoden 2008 presidentinvaaleihin on täydessä käynnissä.

Maisemat

Nyt käsillä oleva *Maisemat* -teemanumero käsittelee maiseman kulttuurista, historiallista ja poliittista syntyä ja muutoutumista. Maisema kertoo paljon yhtä lailla kulttuurin muutoksesta kuin sen jatkuvuudesta, se voidaan ymmärtää ihmisten jättämänä jälkenä. Teemanumeron kirjoittajat osallistuvat professori Maunu Häyrysen *Rajamaamaisemat* -tutkimusprojektiin, joka kuuluu Suomen Akatemian Muuttuva Venäjä -tutkimusohjelmaan.

Helsingissä 2.12.2005

Markku Kangaspuro